

KADI BURHANEDDİN'İN DAMADI MEZİD BEY MEZİD BEY THE SON-IN-LAW OF KADI BURHANEDDİN

Prof. Dr. Hasan YÜKSEL
Cumhuriyet Üniversitesi
pirhasan@hotmail.com

Özet

Yıldırım Bayezid'in tazyiki üzerine Diyarbekir'e doğru kaçan Kadı Burhaneddin, Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülünce, diğer Anadolu beyliklerinin hâkimiyet alanları gibi, Sivas da Osmanlı topraklarına ilhak edilmiş ancak Timur'un Çubukova'daki zaferinin ardından, Anadolu beyleri ve halefleri yeniden Osmanlı'nın karşısına dikilip topraklarına kavuşma mücadelesine girişmişlerdi.

Sivas'ta böylesi bir davaya kalkışan Mezid Bey'in kimliği konusunda senaryoya varan iddialar ve tartışmalar vardır. Bu iddialardan birincisi, *Amasya Tarihi* yazarı Hüseyin Hüsameddin tarafından Mezid Bey'in Kürt olduğuna ilişkin söylemdir. Bu makalede, ilk kez ortaya konulan Hisariye Medresesi vakfiyesindeki tarihi kayıtlar, bu söylemin doğru olmadığını göstermiştir. İkincisi, eğer bir yanlış söz konusu değilse, bu dönemde Osmanlı tarih sahnesinde ayrı bir şahsiyet olarak görülen ve II. Murad'ın mirahuru olduğu söylenen diğer bir Mezid Bey bulunduğu. Ancak, Johann Wilhelm Zinkeisen (öl. 1863), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* adlı eserinde, bu Mezid Bey'in Kadı Burhaneddin'in ardından Sivas'ta Çelebi Mehmet'in karşısına dikilen Mezid Bey olduğunu ileri sürer ve onu, "*Çelebi Mehmed'in Avrupa'daki seferinde rol oynayan en iyi komutanlarından biri olarak*" tavsif eder. Bu Mezid Bey, Transilvanya taraflarına akına çıktığı sırada bir anlatımda 30 Zilkade 845 (18 Mart 1442) tarihinde, ikinci söylemde Hicri 846 (Mart 1442)'da Hirmanşad'ı kuşatırken Macarların şiddetli hücumuyla karşılaşmış ve oğluyla, başka bir rivayete göre, iki oğluyla beraber şehit düşmüştür. Ancak Mezid Bey'in ölümü ve bu seferlerin meydana

geliş tarihlerine ilişkin kayıtların, Osmanlı sefer kronolojisiyle uyumlu olmadığı da söylenmektedir. Bu durumda Tokat'taki mezar kitabesinde Ramazan 836'da (Nisan 1433) vefat ettiği kesin olan Mezid Bey'in savaş alanında şehit olan Mezid Bey ile aynı şahıs olması ve savaş meydanında vuku bulan şahadeti üzerine na'sımın Tokat'a getirilip defnedilmiş olması muhtemeldir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Mezid Bey, Kadı Burhaneddin, Çelebi Mehmed, Ankara Savaşı

Abstract

Kadı Burhaneddin who fled to Diyarbakir due to the pressure from Yıldırım Beyazid, was killed by Kara Yülük Osman Bey: therefore, Sivas was added to Ottoman territories just as the other sovereign territories of the Anatolian principalities. However, Anatolian seigneurs and successors attempted to re-gain their territories from Ottoman right after the victory of Timur in Çubukova.

There are rumors, discussions and even scenarios about Mezid Bey who attempted the similar case in Sivas. The first of these rumors is that Hüseyin Hüsameddin who wrote *The History of Amasya*, stated that Mezid Bey is Kurdish. This article presents that the historical records which were arisen for the first time in the foundation of Hisariye Madrasah, prove that those rumors are not correct.

Secondly, if there is no mistake, there is another Mezid Bey referred as mirahor of Murad the Second in the Ottoman history scene. However, Johann Wilhelm Zinkeisen (died in 1863) claims in his book called *The History of Ottoman Empire* that this Mezid Bey is the one who challenged Çelebi Mehmet in Sivas right after Kadı Burhaneddin and, he describes him as “one of the best commanders of Çelebi Mehmet in Europe”.

This Mezid Bey got martyred during capturing Hirmanşad together with his son, according to another story together with his two sons. He was attacked by Hungarians in 30 Zilkade month (18 March 1442) and according to another story in 846 Hijri month (March 1442) during his invasion near Transylvania. However, the records on the death of Mezid Bey and the dates of these journeys do not correspond to the journey chronology of Ottoman.

In the circumstances, it is possible that Mezid Bey who certainly died in 836 Ramadan month (April 1433) according to the grave stone written in Tokat, is the same person with Mezid Bey who got martyred in the battlefield: according to his testimony in the battlefield, his body was moved to Tokat.

Keywords: Sivas, Mezid Bey, Kadı Burhaneddin, Çelebi Mehmed, Ankara Battle

Giriş

XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Anadolu'da İlhanlı nüfuzunun azalması üzerine Sivas ilkin Alaeddin Ertana, akabinde veziri Kadı Burhaneddin'in¹ eline geçmişti. Bir Osmanlı kroniğinin anlatımına göre, vuku bulan bir takım şikâyetler üzerine, 794/1392'de Yıldırım Bayezid Sivas'a doğru yönelmiş; bunu haber alan Kadı Burhaneddin, Diyarbekir hududuna varıp Harput yakınlarındaki sarp dağlara sığınmıştı. Bundan sonra devlet içerisinde yeni bir hadisenin çıkmasını umut etmişti. Zira öyle bir durumda Yıldırım Bayezid geri dönecek, kendisi de yeniden hükümet merkezi olan Sivas'a dönecekti. Ancak bunu haber alan Kara Yülük Osman Bey'in ani bir darbesiyle can veren Kadı Burhaneddin'in hakimiyetinde bulunan Sivas, Tokat ve Kayseri toprakları Osmanlı ülkesine ilhak olunmuştu (Solakzâde, I, 1989: 77-78). Başka bir rivayete göre, Kadı Burhaneddin'i 800/1398'de katleden Kara Yülük Osman şehrin kendisine teslim edilmesini istemiş; ancak şehir ileri gelenleri Sivas'ı I. Bayezid'e bırakmayı tercih etmişlerdir (Darkot, 1988: 572). Gelibolulu Mustafa Âli ise Timur'un, Sivas'ı işgal ettikten sonra Kara Yülük Osman'a verdiğini yazmaktadır (Cüz 3. s. 27).

Yıldırım Bayezid'in Timur ile 804/1402 yılında Ankara Çubukova'da giriştiği meşhur savaşta esir düşmesi, Osmanlı Devleti'nde bir fetret ve dağılmaya yol açmıştı. Böylece, Selçuklu bakayasından olan ve Osmanlılarca toprakları zapt edilen Anadolu beyleri Timur'un hükümrânlığı sayesinde, yeniden eski yurtlarını ele geçirmişler ve bunun neticesinde, Anadolu'daki sınırları hayli daralan Osmanlı ülkesinde Yıldırım Bayezid'in dört şehzâdesi Süleyman, İsa, Musa ve Mehmet çelebilerin her biri bir tarafta hâkimiyet kurmaya çalışmış, ayrıca birbirleriyle saltanat mücadelesini sürdürmekten de geri durmamışlardı. Onların en küçüğü olan şehzâde Çelebi Mehmet, Amasya havalisinde kendi hâkimiyetini tesis etme çabaları devam ederken Timur'un hükümdarlığını tanımış ve böylece Tokat-Amasya bölgesinde egemenliğini meşrulaştırmıştı. Ancak o bölgedeki Kara Yahya, Kara Devletşah, Kubadoğlu, İnaloğlu, Köpekoğlu gibi Tatar ve Türkmen beyleri ile Mezid Bey (Gelibolulu Mustafa Âli, 2009: 55a-

¹ Mustafa Nuri Paşa, Kadı Burhaneddin'i "kabâil-i Tatar'dan olan Kadı Burhaneddin" şeklinde tavsif etmektedir. Bk. *Netâyicü'l-Vukûât*, I, İstanbul, Uhuvvet Matbaası, 1327, s. 10.

57a)'de fırsattan istifade ederek birer beylik tesis etme çabasıındaydılar. Çelebi Mehmed her ne kadar onlara karşı otoritesini kurma mücadelesini şehir eşraf ve ulemasının desteğiyle sürdürmekteyse de kendisi gibi bir meşruiyet ve prestijden yoksun olan (İnalçık 2003: 391) rakipleri mücadeleden kolay kolay vazgeçecek gibi görünmüyorlardı. İşte bu çalışmada o rakiplerden birisi olan ve Timur'un işgalinin ardından Sivas'ı ele geçirmiş olduğu anlaşılan Mezid Bey'in kimliği irdelenecektir.

Kim Bu Mezid Bey?

Mezid Bey'in kimliği üzerinde tartışma başlatanlar, 1927'de *Amasya Tarihi*'ni neşreden Hüseyin Hüsameddin ile 1928'de *Sivas Şehri* isimli çalışmayı ortaya koyan İsmail Hakkı-Rıdvan Nafiz olmuştur. Hüseyin Hüsameddin bildiğimiz anlamda bir tarihçi değildir; daha ziyade okuduğu kroniklerde ve gördüğü vesikalarda aklında kalanları roman ve hikâye yazımında başvurulan kurgu çerçevesinde dramatize ederek kaleme alan, çoğu kez herhangi bir kanıt göstermeksizin yazan ve yazdıklarını kontrol etmeden yayımlamakta beis görmeyen bir tarihçidir. İşte, *Amasya Tarihi* başlıklı eserinde yer alan şu ifadeleriyle Mezid Bey'in kimliği üzerinde polemik başlatan ilk kişi de kendisi olmuştur:

“Şehzâde Süleyman Beğ Edirne'ye firarından sonra boş ve viran kalan Sivas vilayetini Kürt oğullarından meşhur Mezid Bey bin Yusuf Beğ işgal ederek kaçan Sivaslıları topluyor, viran olan şehri imara çalışıyordu. Mezid Bey, Türkiye Tarihinde yazıldığı gibi ne haramî ne de Kürt değildi. Sivas'ı Dulkadir ve Kutluoğullarından kurtaran bir zat idi. Hacı Kutluşah'ın biraderi evladından Yusuf Beğ bin Mehmed Beğ'in oğlu idi” (Cilt 3, 1928: 163)

Ancak yazar eserinin devam eden kısımlarında, kendisinin nakzettığı bu iddiayı tekrarlayıp durmakta bir beis görmemektedir. Ayrıca *Türkiye Tarihi* adıyla zikrettiği isimde bir kaynak da, en azından o dönem itibarıyla, yoktur. Şayet *Türkiye Tarihi* ile Osmanlı kroniklerini kastediyorsa, aşağıda görüleceği üzere onlarda da Hüseyin Hüsameddin'in anlattıklarını doğrular bir kayıt ve tafsilata şimdiye kadar rastlanılmamıştır.

Ayrıca, 1/8/1417 (Gurre-i Şaban/820) tarihli Hisariye Medresesi vakfiyesinde mevkuftân sınırları belirtilirken “*Mezid Bey bin Hoca Yusuf'un vârislerinin mülkü*” ile tanımlanan ibareden bu zatın çok daha önce vefat ettiği anlaşılmaktadır ve Kürt olduğuna dair bir kayıt

da yoktur. Sadece bu vakfiyenin aynı sayfasında “*Kürt Emir mülkü*” şeklinde zikredilen başka bir ismin, Evkâf Nezaretinde çalışan Hüseyin Hüsameddin’in zihninde böylesi bir çağrışıma yol açtığı varsayılabilir (A. Açık, A. Sağır, 2005: 144). Hüseyin Hüsameddin, bu söylemine şöyle devam etmektedir:

“...Amasya erkân ve askerinin Burusa harbiyle meşgul olduğunu gören Köpekoğulları Hasan, Hüseyin, Suli Beyler Tokat havalisine musallat olmuşlardı. Bunlar Kadı Burhan’ın ümerasından meşhur Kürpe Bey’in oğullarıydı.

Köpekoğulları Sivas beğlerbeğisi Kürtoğlu Mezid Beğ’in ruhuna girüp anı ilan-ı istiklale, Çelebi Sultan’ı tanımamağa teşvik ediyorlar. Mezid Bey’i Kadı Burhan’a halef biliyorlardı. Karaman oğullarının teşvikatı da Mezid Beğ’e tatlı bir ümid veriyordu.

Bundan tamamıyla haberdar olan Bayezid Paşa, bu gailenin defni her şeyden mühim görüyordu. Bunun için Ankara’dan süratle dönmüşlerdi. Bicaroğlu Hamza Beğ’in Tokat emaretine tayini Çelebi Sultan’ın Bayezid Paşa ile Amasya’ya vusûlünden az sonra Tokat’a gitmesi için ehemmiyetli olduğunu gösteriyordu.” (Cilt 3, 1928:181-182).

“Bu esnada Kadı Burhan’ın ümera ve avanesi birleşerek Sivas beğlerbeyisi Mezid Beği iğfal idüp Kadı Burhan’ın oğlu Zeynelabidin Ali Şah denilen tecrübesiz bir genci makam-ı emarete iclas itmek daiyyesine düşmüşlerdi... (Cilt 3, 1928: 183-184).

Köpekoğlu Hüseyin Beğ, Bayezid Paşa’nın hareketini haber aldığı anda Zeynelabidin’i alup Malatya taraflarına kaçdı. Bayezid Paşa Burhanîleri perişan edüp Mezid Beğ’i tutdu. Çelebi Sultan’a takdim etdi.

Yakut Paşa’nın hatırına riayet, Mezid Beğ’in döktüğü gözyaşlarına merhamet idilerek Mezid Beğ afvedildi” (Cilt 3, 1928:185).

Halbuki bu konudan bahseden en erken dönem Osmanlı kroniklerinden *Ruhi ve Neşri*’de, “*Mezid nâm bir haramî Sivas’ta zâhir olup, Bayezid Paşa anı tutup sultana getürdüğüdür*” başlığı altında Mezid Bey’den şöyle söz edilmektedir: Çelebi Mehmet bir gün Tokat’ta veziri ve beyleriyle oturup sohbet ederken, huzuruna gelen biri “müreffeh ve huzur içinde bulunan reyanın, bütün memleketi düşmandan kurtardığı için devletinin bekasına duacı olduklarını söyleyerek kendisine saygılarını sunduktan sonra, “*Amma Mezid nâm harami Sivas’ta Sultan Mescidi*” diye bilinen mescidi kale edinerek “*etrafta haramilik (hırsızlık, haydutluk) idüp harap eder*” ve gece olunca bu mescitte yatar ve “*gayet bed fil bir haramzadedir, eğer sultan onun şerrini memleket üzerinden def etmezse çok fesad eder*” şeklinde şikâyette bulunmuştur.

Çelebi Mehmed, bunun üzerine güvenilir beylerinden veziri Beyazıt Paşa’ya, Mezid Bey’i “*eğer yavuzluk ile eğer ayluk ile*” (iyilik

veya zorla) tutup getirmesini emreder. Ardından eğer gönüllü olarak o işten vazgeçip tövbe eder ve kendi hizmetine girerse ona iyi dirlik vereceğini, ancak inat edip direnirse başını getirmesini söyler. Bu emir üzere adamlarını toplayıp Sivas'a giden Bayezid Paşa'yı gören Mezid Bey kalesine çekilir. Bayezid Paşa, ilkin Mezid Bey'i iyilikle ikna etmeye çalışır ve padişahın kendisine iyi görev ve dirlikler vereceğini vaat eder, ancak Mezid Bey, bu sözlere iltifat etmeyip, kale haline getirdiği mescidi siper ediniş savaşa girişir. Bayezid Paşa, onun hiçbir şeye razı olmayacağını ve kolaylıkla ele girmeyeceğini görünce, savaşa girişir. Bunun üzerine, mescidin çevresini kazmaya başlarlar; Mezid Bey de minareye çıkıp oradan cenge devam eder; bu kez minarenin etrafında ateş yakılır ve Mezid Bey çaresiz teslim olur. Mezid Bey'i tutuklayıp Mehmed Çelebi'nin huzuruna getirirler.

Buna gayet sevinen Çelebi Mehmed'in divan ehlinde her biri Mezid Bey'i öldürmek konusunda bir takım fikirler öne sürerler. Bunun üzerine Çelebi Mehmed, Mezid Bey'e "*Ne dersin, mecmu'-i halk senün helâkın için söyleşürler?*" şeklinde bir soru yöneltince kendisinden "*Devletlü sultanın eli bağı kuluyam, her ne iderse itsün*" cevabını alır. Mezid Bey'in bu cesaretinden etkilenen Çelebi Mehmed merhamet gösterir ve onun bütün suçlarını affeder. Ayrıca "*nice mal, don ve at bağışlayıp, bir ulu kimesne itdükten sonra Sivas'ı dahi iliyle Mezid'e*" verdiğinden, Mezid Bey'inse Çelebi Mehmed'in bu inamını görünce, "*can u gönülden sultana kul olup emrine ve hükmüne muti*" olduğundan bahsedilir (Ruhi, 1992: 408-409; Neşri, I, 1987: 403-407).

Celalzâde Salih Çelebi de hemen hemen aynı bilgileri tekrarlar ve neticede, "*emirâne hilatler giydürdiler... oradan Sivas sancağın viridi ki vara fitne-i Timurî de harap olan yerlerini ma'mur ide*" denilmekte ve tahkiyenin devamında Mezid Bey'in hemen varıp Sivas'ı imar ettiği, "*Bir haramî gelüp harap etmiş idi; bir haramî varup âbâd eyledi*" cümlesiyle ifade edilmektedir (Celalzâde Salih Çelebi, 2013: 162-164).

Gelibolulu Mustafa Âli, Çelebi Mehmed'in Amasya Tokat bölgesinde hâkimiyetini tesis etmek için mahalli beylere karşı giriştiği mücadeleleri anlatırken sekizinci fasılda (Vak'a-i sâmin) bir anlamda son sırada Mezid Bey'e yer vermiş; *Ruhi*, *Neşri* ve *Celalzâde*'deki bilgileri tekrarlamıştır (Dördüncü Rûkn Cilt 1, 2009: 57a).

Hoca Sadedin Efendide benzer bilgileri tekrarlar; "*Sonra onun çalışkanlığıyla Sivas şehri kısa zamanda ünlü kişilerin mekânı oldu ve*

görkemli yapılarla güzelleşti, ilk haline getirildi” (Tacü’t-Tevarih, I, 1992:316-319) demektedir.

Görüldüğü gibi erken dönem Osmanlı kroniklerinde, Mezid Bey’in baba adına veya Kürt olduğuna ilişkin herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi ağladığına, sızladığına ve Yakut Paşa’nın hatırına binaen affedildiğine dair bir bilgiye de yer verilmemiştir. Bu tür ayrıntılar Hüseyin Hüsameddin’in hayal mahsulü tahkiyeleri olmalıdır.

Ancak, Mezid Bey’in kimliğine ilişkin ilk belgesel bilgileri, aynı tarihte *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet, Kaza ve Nahiye Merkezlerindeki Kitâbeler* başlıklı eserinde İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) vermektedir. İsmail Hakkı Bey’in “İki Mühim Kabir Kitabesi” başlığı altında verdiği bilgiye göre; kendisi, Tokat kitabeleri arasında, şehir dışında Dikmenler mezarlığı civarında Pazaryolu üzerinde kasabadan çıkarken şosenin sağına tesadüf eden çukur bir mevkide, daha önce üzerinde türbe bulunan bilahare yıkılınca taşları kasabaya nakledilerek Koyun Baba Türbesi’nin yapımında kullanılmış olan ve halen temelleri mevcut bulunan Selçuklu tarzında mermer lahitli bir türbenin olduğunu görmüştür. Tokat maarif umuru ve orta mektep müdürü Zeki Bey’e bu iki mühim lahdin Tokat’ın Gök Medresesi içinde açılmasını tavsiye ettiği müzeye taşınmasını önermiş ve kendisi de bu iki lahit üzerindeki kitabeleri eserinde neşretmiştir.

Birinci kitabe, Cemaziye’l-ula 830/Şubat 1427’de vefat eden Kadı Burhaneddin’in kızı Rabia Hatun’a;

“Rabia binti es-Sultan/Burhaneddin tâbe serâhumâ/ ve ceale’l-cennete mesvâhe

Fi cemâziye’l-ûlâ/li-sene selasîn ve semâne-mie”

İkinci kitabe ise Ramazan 836/Nisan 1433’da vefat eden Hacı Bey oğlu Mezid Bey’e,

“Rahmetu’llahi teâlâ el-merhûm/Mezid Bey bin Hacıbey Çelebi Ramazan el-Mubârek/li sene sitte ve selasin ve semâne-mie”

ait olduğu görülür (İsmail Hakkı, 1927: 48-49).

İsmail Hakkı, “birinci kitabenin Kadı Burhaneddin’in kızı Rabia Hatun’a ait olduğu gayet açık; ikinci kitabede adı geçen Hacı Bey oğlu Mezid Bey’in (Kitabe fotoğrafı bk. Ek:1) Rabia Hanım ile aynı türbede gömülü olması, Rabia Hanım’ın zevci olduğunu hatıra getiriyor; ardından da bu Mezid Bey Rabia Hanım’ın zevci ise refikası Rabia Hanım’ın hükümdar kızı olmasından istifade ederek Sivas’ta egemenlik kurmaya yeltenmiştir” demektedir. Bu söylemin devamında da, “*Mezid Bey Sivas’ta hükümet teşkil ederken Bayezid’in oğlu Çelebi Mehmed Tokat ve Amasya’da hükümet sürüyordu*” ve “*Kitabedeki Mezid Bey’in 836’da vefatı, Tokat’ta medfun olması, Sivas emiri Mezid Bey’le Tokat’ta medfun Mezid Bey’in ikisinin bir şahıs olduğunu kuvvetlendirir*” (İsmail Hakkı, 1927:48-52) diyerek iddiasını pekiştirmektedir.

İşte, Sivas’ta hâkimiyet kurmaya yeltenen Mezid Bey’in baba adı ve Kadı Burhaneddin’in damadı olmasına ilişkin rivayetin kaynağı İsmail Hakkı Bey’in (Uzunçarşılı) neşretmiş olduğu bu iki kitabe ve aktarılan bu bilgilerdir.

Rıdvan Nafiz ile İsmail Hakkı Beylerin 1928’de neşrettikleri *Sivas Şehri* başlıklı monografide “Mezid Bey kimdir” başlığı altında,

“Bu tarihte iki Mezid Bey vardır. Birincisi, İkinci Sultan Murad’ın mirahuru iken sonra kumandanları arasına giren Mezid Bey’dir. Bu zât, 25 000 askerle Transilvanya taraflarına akın idüp 1442 senesi martında (Hicri 846) bu memleketin merkez idaresi olan Hermanşat’ı muhasara ederken Macarların şiddetli hücumuna uğramış ve iki oğluyla beraber dövüğe dövüğe şehit olmuştur.

Diğeri, Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin’in kızı Rabia Hanım’ın Tokat’taki kabrinin yanında yani şimdi yıkılmış olan türbe içinde medfun olup 836 senesi ramazanında vefat eden Mezid Bey bin Hacı Bey Çelebi’dir. İkinci Mezid Bey’in Rabia Hanım’la bir türbede yan yana ve aynı büyüklükte mermer sanduka altında medfun olmaları bu zatın Rabia Hanım’ın zevci veyahut oğlu olduğunu tahmin ettirir. Biz Mezid Bey’in daha ziyade Burhaneddin’in damadı olduğuna kaniiiz”

demektedirler (Rıdvan Nafiz- İsmail Hakkı, 1928: 98).

Bu anlatım ve iddialarını; “Sivas’ta müstakil bir beylik tesis etmeye çalışan Mezid Bey’in Kadı Burhaneddin’in damadı olmaktan güç alarak böylesi bir girişimde bulunduğunun kuvvetle muhtemel olduğunu, aksi halde Sivas halkınca tanınmayan bir şahsın Çelebi Mehmed’le bir mücadeleye girişmesinin mümkün olmadığını ve ardından, Kadı Burhaneddin taraftarlarının Mezid Bey’in etrafında toplanmaları ve Burhaneddin’in oğlu Zeynelabidin’i de işe

kariştirmaları bu görüşümüzü teyit etmektedir” diyerek devam ettirmişlerdir (Rıdvan Nafiz-İsmail Hakkı, 1928: 98-99).

Bu tahkiyenin devamında, Hüseyin Hüsameddin’in *Amasya Tarihi*’ndeki iddialarına yönelik eleştiriler vardır. Burada, öncelikle *Amasya Tarihi*’ne göre Mezid Bey’in Sivas Beyliği’nin 805’ten 810’a kadar devam etmiş olduğuna ilişkin ibareye yer verilmiş, ancak bu konuda bir belge bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Öte yandan, Çelebi Mehmed’in Amasya Beyliği sırasında çevresindeki yeni türedi derebeyleri denetim altına almasının da Osmanlı tarihlerinin yazdığı gibi bir iki senede hal olacak bir mesele olmadığına, bu nedenle *Amasya Tarihi*’ndeki görüşe katıldıklarına vurgu yaparken “yalnız bizim elde ettiğimiz kitabe Mezid Bey’in babasının Hacıbey Çelebi olduğunu sarahaten gösteriyor, Amasya Tarihi ise Kürt oğlu Mezid bin Yusuf diyor ki, bu muhtaç-ı tashihtir” denilerek eleştirilerine devam etmişlerdir.(Rıdvan Nafiz- İsmail Hakkı, 1928: 99)Ayrıca Mezid Bey ile zevcesi Rabia Hanım’ın mezar kitabelerinin okunuşunu da vermişlerdir.

Evet, yukarıda söz konusu edilen 1/8/1417 (Gurre-i Şaban 820) tarihli Hisariye Medresesi vakfiyesinde mevkufâtın sınırları belirtilirken “*Mezid Bey bin Hoca Yusuf’un vârislerinin mülkü*” ile tanımlanan ibareden bu zatın çok önce vefat ettiği anlaşılmakta ve Kürt olduğuna dair bir kaydın bulunmadığı da açıkça görülmektedir. Sadece söz konusu vakfiyenin aynı sayfasında yer alan “Kürt Emir mülkü” şeklindeki bir ibare Hüseyin Hüsameddin’in zihninde o tarz bir çağrışıma yol açmış olmalıdır.

Eğer bir yanlış söz konusu değilse, bu dönemde Osmanlı tarih sahnesinde meşhur olan diğer bir Mezid Bey daha var. *Âşık Paşazâde*’yi neşreden Ali Bey (Âşık Paşazâde, 1332:129), bu Mezid Bey’i kaynak belirtmeksizin sadece dipnot olarak verdiği bir kayıta, II. Murad’ın emir-i ahuru olarak takdim etmiş, *Tacü’t-Tevarih*’te (Cilt II, 1992: 138) ve *Sahaifü’l-Ahbar*’da (Cilt 3, 1285: 341) H. 826/M. 1422’de, Mustafa Çelebi’nin ortadan kaldırılması görevi ile “*Onun işini görmek üzere Mirahur Mezid Bey buyruldu ile görevlendirilmişti. ... İznik dışında, yol üzerinde, bir incir ağacı dibinde, şehit edilerek, cenazesi cennet mekân babası yayına gömülmek üzere Bursa’ya gönderildi*” kaydı ile bu bilgi teyit edilmiştir. Hoca Sadeddin’de ise sadece gurura kapılıp mala tamah ettiğinden Mezid Bey’in şehit edildiği ifade edilmiştir (Cilt II, 1992: 202).

Rıdvan Nafiz ile İsmail Hakkı, *Sivas Şehri* adındaki eserlerinde, bu ibarelerden hareketle “*Bu tarihte iki Mezid Bey vardır. Biri İkinci Sultan Murad'ın emir-i ahuru iken sonradan kumandanları arasına giren Mezid Bey'dir*” ifadesiyle Ali Bey, Hoca Sadeddin ve Müneccimbaşı Ahmet Dede'nin naklettiği bilgileri tekrarlamışlardır. Bu anlatımın devamında “bu zat 25 bin asker ile Transilvanya taraflarına akına çıkmış, Hicri 846'da (Mart 1442) Hermanşat'ı muhasara ederken Macarların şiddetli hücumuyla karşılaşmış ve iki oğluyla beraber şehit olmuştur” demektedirler (Rıdvan Nafiz-İsmail Hakkı, 1928: 98-99).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı daha sonra kaleme aldığı *Osmanlı Tarihi*'nde ise meseleye ilişkin olarak şu bilgileri aktarmıştır: “*Macarlarla muhasama devam ediyordu. Mezid Bey, kumandasındaki bir akıncı gücüyle 18 Mart 1442 (30 Zilka'de 845) tarihinde Transilvanya'ya girip, Sent İmre (Szent İmre) mevkiinde bir başarı elde ettikten sonra Hermanşat kalesini kuşatmıştı. Bu sırada Jan Hunyad (Hunyadi Yanoş), kalenin imdadına koşmuş, bunun üzerine Mezid Bey muhasarayı bırakarak onu karşılamıştı. Şiddetli bir çatışmanın ardından Hunyad'ın arkadaşı Simon Dö Gemen 3 bin kişi ile maktul düşmüş; üstünlük Türklerde iken Hermanşat'ta kuşatma altındaki birliğin ani bir çıkış hareketiyle muharebeye iştirakleri üzerine akıncılar iki ateş arasında kalmış ve 20 bin kişi maktul düştükten sonra mağlup olmuşlardı. Maktul düşenler arasında Kumandan Mezid Bey ile oğlu da vardı*” (Cilt I, 1982:419).

Görüldüğü üzere, İsmail Hakkı, Rıdvan Nafiz ile 1928'de neşrettiği *Sivas Şehri*'nde, “Mart 1442 (Hicri 846)'de Mezid Bey iki oğluyla”, daha sonra tek başına hazırladığı *Osmanlı Tarihi*'nde, “18 Mart 1442 (30 Zilkade 845)'de Mezid Bey ile oğlu da maktul düştü” demektedir.

Burada dikkat çekilen çelişkiler bir yana, Johann Wilhelm Zinkeisen (öl. 1863), *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* adındaki eserinde bu Mezid Bey'i Sivas'ta hâkimiyet kurmak isteyen Mezid Bey'le aynı kişi olarak görür ve anlatımını şöyle sürdürür: Çelebi Mehmed; tamamen yıkılmış olan Sivas harabelerine yerleşen Mezid² Bey isminde cüretkâr bir macerapereste karşı ağır bir çatışmaya girişmek zorunda kaldı ve en iyi komutanlarından Amasyalı Bayezid Paşa'yı üzerine yolladı, sonunda köşeye sıkışan Mezid Bey'in, tutunmayı düşündüğü caminin minaresini ateşe vererek onu teslim olmaya zorladı; neticede Mezid Bey zincire vurularak Tokat'a getirildi ve pişmanlıkla suçunu kabul ettikten sonra Çelebi Mehmed tarafından

---

² Çeviren “Zinkeisen, sehven Mesud demektedir” şeklinde uyarıda bulunmuştur.

affedildi ve hizmetine girdi. Ve Sivas'ın tekrar kurulmasında büyük emek sarf ettiği gibi daha sonra Çelebi Mehmed'in Avrupa'daki seferinde en iyi komutanlarından biri olarak kendini kanıtladı (Zinkeisen, I, 2011: 304).

Zinkeisen'in eserinde ayrıca 1426'da aniden Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına giren ve buradaki Osmanlı komutanı Deli Paşa'yı esir alıp götürerek ve sınır boylarında bir hayli karışıklık oluşturan Eflak Prensi Drakula'yı cezalandırmak için Anadolu'dan Avrupa'ya gelen II. Murad'ın kısa bir süre sonra Anadolu'dan gelen rahatsız edici haberler üzerine seferin idaresini Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa'ya bırakarak geri döndüğünden, Sinan Paşa'nın güçlü bir orduyla Eflak'a girmiş ve geçtiği her yerde kiliseleri camiye dönüştürerek İslam'ı yaymış olduğundan, fethedilen yerlerin güvenliği için de en iyi komutanlarından biri olan Mezid Bey'i sancak beyliğine tayin ettiğinden bahsedilmekte, “*Mezid Bey ileriki yıllarda kuzeye doğru devam ettirilen seferlerle Osmanlı silahlarına saygı ve itibar sağlamayı başardı*” şeklinde bir ibareye de rastlanmaktadır. (Zinkeisen, I, 2011: 403). Hoca Sadeddin de Mezid Bey'in aynı yolda ilerlediğini; basireti ve kahramanlığı sayesinde kâfirleri bozguna uğrattığını ve ülkeyi yavaş yavaş fethettiğini anlatmaktadır ve bu sefer tarihi olarak Hicri 830'a (1426) işaret etmektedir. (Hoca Sadeddin, I: 38-40).

Bu dönemde Vidin beyi olan Mezid Bey kumandasında buraya akın düzenlenmiş ve bölge talan edilmişti. Şibin yakınlarına geldiklerinde Hunyadi onları birliklerinin bir kısmıyla karşıladı. Erdel Belgrad'ı yakınlarında Szent İmre köyünde meydana gelen ilk müsademe pek başarılı geçmedi. Hunyadi, kendisini savaşa kaptırarak dağ vadilerine erkenden girince her yönden kuşatıldı ve büyük bir mağlubiyete uğradı. Sadece Hunyadi'yle birlikte kaçabilenler kurtuldu. Bunun üzerine Macarlar öfkelenerek Osmanlıların saflarını kırdılar ve çoğu çatışmada öldü. Mezid Bey de oğluyla birlikte kaçarken yakalandı ve öldürüldü. Szent İmre'de esir alınan tutsaklar serbest bırakıldı ve birkaç gün içinde Osmanlılar bütünüyle Tuna nehrinin gerisine püskürtüldü. (Zinkeisen, I, 2011: 449).

Zinkeisen kitabında ayrıca Chalkokondylas'e (s. 135) atıfta bulunarak, “Mezid Bey, Şibin kuşatması sırasında bir top mermisi tarafından öldürülmüştü” der. Bu bilgi Halkondil (Paris s. 117)'in

“Mezd Bey’in Hermanşat muhasarasında isabet eden bir kurşun ile maktul oldu” kaydıyla örtüşmemektedir (İsmail Hakkı,1982: 419).

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi’nde, Thworcz’a istinaden yer verilen dipnotta ise, Szent İmre’deki bu mağlubiyetin 18 Mart 1442 tarihinde vuku bulduğu belirtilmiş; akabinde “*ama bununla Türk seferlerinin kronolojisinde karışıklıklar çıkmaktadır. Zira Hunyadi’nin Belgrad yakınlarındaki ilk önemli zaferi kesin olarak 1441 yılına aittir*” denilmiştir. (Zinkeisen, I, 2011: 448, dn 239).

26 Mayıs 1421’de vefat eden Çelebi Mehmed’in yerine geçen oğlu II. Murad 1402’de, bazı kaynaklarda ise 1404’te Amasya’da doğmuştur. Çocukluğunun ilk yılları Amasya’da geçmiş, 1410’da babasıyla Bursa’ya gelmiş ve sarayda eğitilmiş, 1415’te Lalası Yörgüç Paşa nezareti altında merkezi Amasya’da bulunan Eyalet-i Rum valisi olarak atanmış ve burada altı yıl görev yapmıştır (İnalçık, 2006: 164-172). Daha önce başkaldıran, ancak sonradan affedilerek Osmanlı hizmetine giren Mezd Bey’i muhtemelen bu şehzadeligi sırasında tanımış ve mirahur olarak kendi hizmetine almıştır. Bu durumda, Osmanlı kronik yazarları ve Cumhuriyet devri tarihçilerinde ayrı bir tarihi şahsiyet olarak görülen Mezd Beyin, Sivas’ta ilkin Çelebi Mehmed’e başkaldıran yiğit ve cesur Mezd olması uzak bir ihtimal değildir. Çünkü yukarıda söz konusu edilen seferlerin meydana geldiği tarihlerde bir çelişki olduğu ve bu sefer tarihlerinin Osmanlı kronolojisine uymadığı belirtilmektedir. Bu ihtimali nazar-ı dikkate alırsak, Sivas’ta bir beylik davasına kalkışan Mezd Bey ile II. Murad’ın mirahuru olarak tavsif edilen ve daha sonra Vidin beyi olan Mezd Bey aynı şahıs olabilir. Savaşta şehit düşünce cenazesinin Tokat’a getirilmiş olması muhtemeldir.

**Ek.1: Kadı Burhaneddin'in Damadı Mezid Bey b. Hacı Bey'in
Lahit Kitabesi**
(Tokat Müzesi)

Ek.2: Hisariye Medresesi Vakfiyesi (Mezid Bey b. Hoca Yusuf)

من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة المتصلة حدودها و بملك ورثة كرديك و بالحزبه و بملك حسين و بملك ورثة السلطان المرحوم برهان الدين طاب ثراه و منها جميع اربع قطعات من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة حدود القطعة الاولى متصلة بالساقية المذكورة و بملك الواقف المذكور و بالخاصة و بالحزبه و حدود القطعة الثانية متصلة بملك ورثة كچلو علي و بملك الواقف المذكور و بملك ورثة الامير الكبير المذكور و بالخاصة و حدود القطعة الثالثة متصلة بملك الواقف المذكور و بالساقية المذكور و بالخاصة و حدودالقطعة الرابعة متصلة بالطريق المار الي بوك و بملك عليبنك ابن اينال و بملك ورثة مزيد بك بن خواجه يوسف و بملك حسن بن يعقوب و منها جميع قطعة واحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة المتصلة حدودها بملك ورثة الامير الكبير المذكور من الجوانب الاربعه و منها جميع قطعة واحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة المتصلة حدودها بملك عليبنك بن اينال و بملك الواقف المذكور من الجانبين و بالطريق المار الي بوك و منها جميع القطعة الواحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة حدودها متصلة بالطريق المار الي المقبره و بملك ورثة داود و بملك كرد امير و بالمصلي و منها جميع قطعة واحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة المتصلة حدودها بالطريق المار الي نيكسار و بالساقية و بالجبل و تلك القطعة مثلثة و منها جميع القطعة الواحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة حدودها متصلة بالطريق المار الي المحفوظة المذكورة و بملك ورثة الامير الكبير المذكور من الجانبين و بالنيل؟ منها جميع قطعة واحدة من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة المتصلة حدودها بملك كرد امير من الطرفين و بالطريق المار الي بوك و بالشارع و بملك ورثة داود و منها جميع النصف المساع³⁹ من الارض الصالحة للزراعة من اراضي القرية المذكورة حدودها بملك ورثة محمد بن بايزيد

Ali Açıkel-Abdurrahman Sağırılı, *Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları-Vakfiyeler*, I. Cild, Tokat 2005, s.144.

Kaynakça

- Açıknel, Ali -Abdurrahman Sağırılı (2005). *Osmanlı Döneminde Tokat Merkez Vakıfları-Vakfiyeler*. C. 1, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.
- Amasyalı Abdi zâde Hüseyin Hüsameddin (1927). *Amasya Tarihi*. C. 3, İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Âşık Paşazâde (1332). *Tevârih-i Âl-i Osman'dan Âşık Paşazâde Tarihi* (Ali Bey neşri). İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Âşık Paşazâde Tarihi (2013). haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Besim Darkot (1988). Sivas. *İslam Ansiklopedisi*. C. 10. s. 569-577.
- Celâlzâde Salih Çelebi (2013). *Hadikatü's-Selâtin* İnceleme-Metin. haz. Hasan Yüksel- İbrahim Delice. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Gelibolulu Mustafa Âli (2009). *Künhü'l-Ahbâr Dördüncü Rûkn: Osmanlı Tarihi*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Hoca Sadedin (1992). *Tacü't-Tevarih*. C. I, II, Sad. İsmet Parmaksızoğlu. Eskişehir: Anadolu Matbaası.
- İnalçık, Halil (2003). Mehmet I. *DVİA*. C. 28. s. 391-394.
- İnalçık, Halil (2006). II. Murad. *DVİA*. C. 31. s. 164-172.
- Lütfi Paşa (1341). *Tevarih-i Âl-i Osman*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Mehmet Neşri (1987). *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi*. C. 1. Yay: Faik Reşit Unat- Mehmet Altay Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mustafa Nuri Paşa (1327). *Netâyicü'l-Vukûât*. C. I. İstanbul: Uhuvvet Matbaası.
- Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah (1285). *Sahâifü'l-Ahbar*. C. III, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah (1995). *Camiü'd-Düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481)*. Yay. haz. ve çev. Ahmet Ağırakça. İstanbul: İnsan Yayınları.

Rıdvan Nafiz-İsmail Hakkı (1928/H.1346). *Anadolu Türk Tarihi Tetkikatından Sivas Şehri*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Ruhi Tarihi (1992). haz. Yaşar Yücel-Erdoğan Cengiz. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Solakzâde Mehmed Hemdem Çelebi (1989). *Solakzâde Tarihi I*. haz. Vahit Çubuk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1982). *Osmanlı Tarihi*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

(Uzunçarşılı), İsmail Hakkı (1927/1345). *Anadolu Türk Tarihi Vesikalarından Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayet Kaza ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler*. İstanbul: Milli Matbaa.

Zinkeisen, Johann Wilhelm (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. C. I. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.